

Arş İleri: Asakir-i Mansûre Ordusunda Teşkilat, Talim ve Talimnameler

Mehmet Mert Sunar

Okur Kitaplığı, İstanbul: 2016, 175 Sayfa, ISBN: 978-605-9324-08-3.

Coşkun YILDIRIMTÜRK*

Tanıtımını yaptığımız eser iki bölüm halinde çalışılmıştır. İlk bölümde teşkilatlanma, talim ve talimnameler hakkında tarihi bilgi verilmektedir. Bu bölümü yazar tarafından çalışılan metinden oluşmaktadır. Metin dipnotlarda desteklenmiştir. İkinci bölümde ise orijinal metinlerin transkripsiyonu ile oluşmaktadır. Beş ayrı birlik tipinin tertibi ve talimi ile ilgili eserler günümüz Türkçesine sadeleştirilerek yazılmıştır. Eserin sonunda ise orijinal eserlerden birkaç sayfa eklenmiştir.

Birinci bölüm dört alt başlık halinde ele alınmaya çalışılmıştır. “*Kuruluş ve Teşkilatlanma Süreci (1826-1839)*” alt başlığı ile 1808’de başa geçen II. Mahmud 1826 itibariyle bu yenileşme ve teşkilatlanma çabalarını daha siyasi ve stratejik ele alarak çalışmaya başladığını göstermektedir. Böylece herhangi bir eğitim talimnamesi olmayan Osmanlı askerlerinin kendine has olmasa da Avrupalı bir askeri eğitim sistemine geçme çabaları ele alınmıştır. III. Selim’in başlattığı modernleşme ve yenileşme çabalarının hüsrana sonlanması dahi iktidarın orduyu yenileme çabalarını durduramamıştır. İlk önce Yeniçeri

*Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Askeri Eğitim Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Ocağı'nın lağvedilmesi ve "Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye" ordusunun temellerinin atılması modernleşmenin başladığını iyice belli etmektedir. İslâmî isim verilerek kabul ettirilmek istenen yeni yapılanmanın savaşların kaybedilmesi nedeniyle oluşan makus kaderi değiştirmeyi de amaçlandığı anlatılmaktadır. Yenileşmenin yeni ordu, yeni nizamname ve düşüncelere rağmen başıbozuk, aylak ve mühtedilerin askere alınmaması yönündeki niyetlerin zaman içerisinde ne yazık ki istenen titizlikte gerçekleştirilmediğini ortaya koymaktadır. Kaldırılmış Yeniçeri Ocağı neferlerinin tekrar askere yazılmasına sebebiyet vermesi ve bundan dolayı meydana gelen aksaklıkların düzeltilmesi için yeni orduda zorunlu tasfiyeler ortaya çıktığı gözler önüne serilmektedir. Vak'a-i Hayriye ile yeniçeri terimlerinin ve tabirlerinin kullanılması yasaklanmış ardından ordunun başındaki kişi "Serasker" olarak değiştirilmiş ve de ilk serasker olarak yeniçeri bakiyesi olan Hüseyin Paşa'nın ataması görülmüştür. Yenileşmenin çalışmalarının devamında ise eski askeri yapıdan bir iz kalmaması için Ağa Kapısı olan komuta merkezi Meşihat Dairesi yapılmış, sonrasında da yeni serasker binası ve kışlalar inşa edilmesine başlandığı söylenmektedir. Ne kadar modernleşme ve yenileşme istenirse istensin eski terimler ve yapıların hala kullanılabilmesinin bu konuda gecikmeye sebebiyet verdiği açıklanmaktadır. Artık bu yeni askeri düzen için kılık kıyafet bile yenilenmiş ve Avrupalı gibi üniforma, şapka olarak da kırmızı fes giyilmesi kararı alındığı anlaşılmaktadır. Artık modern bir sisteme geçilmeye başlanması dolayısıyla savaş yapılmadığı dönemlerde pek çok farklı iş yapan yeniçeriler yerine belli bir maaşı olan ve yalnızca askerlik düşünen bir ordu ortaya çıkmaya başladığı gösterilmektedir. Askerin iâşesi, aydınlatma ve ısınma ihtiyaçları merkezi hükümet tarafından karşılanmasına rağmen sıkıntılarla karşılaşılması üzerine alay sandıklarının kurulması kararı alındığı bildirilmektedir. Kadroların tanımlanmasında kullanılan tabirler dahi yenilenmiştir. Düşünülen 12.000 kişilik ordu kapasitesine İstanbul'da erişilmesi sonucunda asker alım süreci daha hassas yapılmasının ordunun büyümesini yavaşlattığı anlaşılmaktadır. Gittikçe daha da büyüyen bu yeni ordu içerisinde 1.500 kişilik tertiplerin başına binbaşı rütbesinde kişilerin atanması yapıldığı anlaşılmaktadır. Her 8 tertip bir ordu olduğu ve bu ordu içerisinde cephanecibaşı, mehterbaşı, imam, katip, mühendis, hekim ve cerrahların da bulunduğu görülmektedir. Yeni teşkilatlanma ile 1826'dan 1837 yılına kadar asker sayısının 161.000'e ulaştığı özetlenmektedir. Serasker olarak atanan Hüsrev Paşa zamanında birliklerin yapılanması tertip-kol-saf tanımından liva-fırka-alay-tabur-kol-bölük olarak düzenlendiği ve kumandanlık adlarının da miralay, kaim-i makam, alay eminleri olduğu anlatılmıştır. Yenileşme sırasında süvari sınıfında da benzer değişiklikler yapıldığı anlatılmaktadır. Asâkir-i Mansûre bu yenileşme dönemini bitiremeden ve tam eğitime kavuşmadan 1828-1829 Rusya ve 1831-1832 Mısır savaşları nedeniyle eksikliklerini gördüğü ve bunun üzerine Serasker olarak atanan Hüsrev Paşa'nın çalışmalarını artırdığını söylemektedir. Öncelikle Fransızca literatürden ve ardından Avrupa askerinin eğitimi ile ilgili yazılmış olan talimnameleri tercüme ettirilmiş ve İstanbul'a danışman olarak Helmuth von Moltke çağırılmıştır. Böylece 1834'de Redif-i Asâkir-i Mansûre kurulduğu anlatılmaktadır. Zamanla ordunun ihtiyacının büyüdüğü bunun için Davut Paşa, Selimiye ve Rami'de yeni kışlaların yapıldığı görülmektedir. Neferlerin talimine önem verilirken zabıt

sınıfının da taliminin önem arz ettiği açıklanmaktadır. Burada doğru bir sorgulama olarak “Avrupa tarzı talimin önemsenmesine rağmen neden askeri bir okul kurulmadığı anlaşılmamıştır” denmektedir. Bunun da okullaşmanın Yeniçeri Ocağı yapılanmasına yol açacağı endişesi olduğunu düşündürmüştür. Yazarın da bunun nedenlerini bulduğunu düşünmektedir. Yeni yapılanma ve modernleşmenin bitmeden yenilgilerle karşılaşılması sonucunda II. Mahmud’un 1834’de Mekteb-i Ulum-ı Harbiye kurulması kararından bahsedilmektedir. Böylece yapılan tercüme ve Avrupa’dan getirilen uzman danışmanların süreci açıklanmaktadır.

“Avrupa Usulü Talime Giriş” alt başlığıyla 1826’daki Vak’a-i Hayriye ardından II. Mahmud’un istediklerin iyi sezen Hüsrev Paşa’nın padişahı etkilemesi anlatılmaktadır. Bunun için hiçbir askeri başarısı bulunmamasına rağmen padişahı etkileyen Hüsrev Paşa’nın yaptırdığı tercüme ve alelacele getirilen Sardunyalı Galliard (Muallim Hurşid) ile askere eğitim yaptırarak öne çıkması anlatılmaktadır. Bazı askeri terimlerin değiştirilerek yerli bir ağız oluşturmasının ise bu etkiyi artırdığı söylenmektedir. Böylece Hüsrev’den etkilenen II. Mahmud, Hüsrev Paşa’yı serasker olarak atadığı ve adamlarını da seçkin askerlerin başına atamış olduğu tespit edilmiştir. Askerin eğitimi için dışarıdan getirilen gayrimüslim öğretmenlerin istihdamından kaçınıldığı da anlatılmaktadır. Ancak bu eğitimcilerin komutan yerine eğitmen olarak kullanılmasını göstermektedir. Bu bölümde zamanla ortaya çıkan mali sıkıntılar nedeniyle getirilen öğretmenlerin ücretlerinin ödenememesi üzerine daha düşük rütbeli Avrupalı öğretmenler getirildiğini anlatılmaktadır. Ancak bu düşük rütbeli ucuz Avrupalı askeri öğretmenlerin sadece tüfekli eğitim ve bireysel dövüş tekniklerini anlatabilmekte oldukları ve büyük savaş stratejilerini anlatamadıklarını tespit edilmiştir. Padişahın gözüne girip güvenini kazanan Hüsrev Paşa’nın artık seraskerlikte iyice güçlendiğini ve zabıt kademelerine, yetişmesini sağladığı kölelerini getirmeye çalıştığı görülmektedir. Bu eğitime de “Hüsrevî Talim” denildiğini göstermektedir. Avrupalı diplomat ve gözlemciler II. Mahmud’un yenileşme konusundaki iyi niyetine rağmen Avrupa askerleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını belirtmektedir. Bu yenileşme sırasında Osmanlı askerinin Avrupa askerinden daha iyi olan yönlerini terk edip ısrarla Avrupa usullerini uygulamak istemesinin içindeki sorunlar anlatılmaktadır.

“Talim ve Talimnameler” alt başlığı ile yenileşmenin bir gerçeği olarak talimlerin nasıl yapılacağı önemli bir konuydu. Bunun için öncelikle zabıtların ardından da askerlerin eğitilmesi gerektiğinin Osmanlı yöneticileri tarafından bilinen bir gerçek olduğu aktarılmaktadır. Bu konuda yöneticilerin aklı berrak olmasına rağmen tecrübelerinin ve bilgilerinin yeterli olmadığı belirtilmektedir. Yazar bu eserin ikinci bölümünde transkribe metinlerini verdiği talimnamelerin bu amaçlar için üretildiğini aktarmaktadır. Böylece başta zabıtlar ve ardından neferlerin öncelikle talimlerle meşgul edilmesi, ikinci olarak da iyi yürüme usulü ve savaşta yapılması gerekenleri öğrenmek olduğu tespit edildiği anlatılmaktadır. Bu itibarla neferler sürekli eğitimde olması ve boş zamanlarda başka bir işle meşgul olmamaları ayrıca siyasetle ilgilenip vazifeleri olmayan şeylerle ilgilenmemelerinin sağlandığı söylenmektedir. Yazar II. Mahmud’un da isteğinin de bu yönde olduğunu kaydetmektedir. Ordu

içerisinde bu talimlerin amacı olarak yalnızca silah kullanmak değil, aynı zamanda iyi yürümek, koordineli hareket etmek ve muharebe yeteneklerinin de olduğu anlatılmaktadır. Yazılanlara göre Osmanlı ordusunun en büyük eksiğinin alay ve üzeri birliklerde operasyon becerilerinin yeterli olmamasıdır. Hassa Ordusu'nun yaptığı talimler neticesinde Avrupalı gözlemcilerin de takdir ettiği hale geldiği anlaşılmaktadır. Ancak İstanbul birlikleri ile taşra birliklerinin tecrübe farklılığı anlatılmaktadır. 1828-29 Osmanlı-Rus harbi ardından bu farklılığın iyice belli olduğu anlaşılmıştır. Bunun üzerine tabur üzeri eğitimlerin de gerekli olduğu anlaşılmış ve bunun ayrıntılı talimleriyle ilgilenildiği ifade edilmiştir. Hatta çavuş ve zabıtlere tabur ve üstü eğitimler yapılmakta ve bölük eğitimlerinin de neferlerin işine yaradığı gösterilmektedir. Padişahın Enderun ağaları ve Hassa askerlerinin eğitimlerini seyrettiği, bundan da hoşlandığı dile getirilmektedir. Hatta bu eğitimleri seyrederken kendisinin de komutlar verdiği bunun için de binbaşılık rütbesine uygun emirler verdiği anlaşılmaktadır. II. Mahmud'un eskiden oynanan cirit ve tomak oyunlarını yasakladığını böylece neferlerin yalnızca savaş oyunlarını ve talimlerini yapmalarını sağladığı yazılmaktadır. Padişahın bu eğitimlere bazen Avrupalı elçileri ve gözlemcileri de davet ettiği bu sayede güç gösterisi yaptığı anlatılmaktadır. Cepheden gelen başarısızlık haberlerine rağmen padişahın talimden vazgeçmediği ve ısrarla eğitimlere devam ettiği anlaşılmaktadır. Kıyafetlerin değiştirilmesi sonucu neferler yeni gösterişli kıyafetleriyle halkın arasında arz-ı endam ettikleri yazılıdır. Yazılı olduğu gibi eğitimin sürekli tekrar edilmesi sonucu çizgisel ve geometrik hareketleri spontene olarak yapabilen neferlerin savaşlarda başarı getireceğinin düşünüldüğünü söylemektedir. Osmanlı metinlerinde bundan başka harp aletlerinin, silahların, topları ve diğer teçhizatın başarıyla kullanılması için gereken tüm bilgilerin bulunduğu tespit edilmiştir. XVII. yüzyıldan itibaren gittikçe kalabalıklaşan orduların monarşiye rağmen bürokrasinin de kalabalıklaşmasına neden olduğu metinlerle sabittir. Nizamname ve talimnamelerin önemi Fransız devriminde yapılan taktiklerden anlaşılmaktadır. Devrim sonrasında ise bunların Napolyon döneminde basitleştirilmiş ve formüle edilmiş olduğu belirtilmektedir. Bu ise talimnamelerin iyice basitleştirilmiş ve kolaylaştırılmış olmasına bağlı olduğunu anlatmaktadır. Yazılan tüm nizamnameler, talimatnamelerin kolay anlaşılır olmasına ve öğretilmesine olanak sağlaması gerektiği açıklanmaktadır. Yazıldığına göre farklı metinlerde bulunan fünûn-ı harbiyye ve fenn-i cedîd-i muharebe ifadelerinin Osmanlı savaş stiline göre daha üstün olduğu görülmektedir. Ancak şimdiye kadar yabancı danışmanların verdiği eğitimlerin ve talimlerin ayrıntılı yazılı metinlerine ulaşamadığı aktarılmaktadır. Buna rağmen İtalyancadan Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiş ve Matbaa-i Âmire'de 1827'de 1000 nüsha basılmış olan talimnamenin adı "*Eşkâl Risalesi*" dir. Ardından "*Talimname-i Piyadegan*" basılmıştır. Bunlardan başka Fransa'dan getirilen bir süvari talimnamesi olan "*Talimname-i Süvariyan*" da basılmıştır. Tercüme edilmiş olan eserlerin genellikle Hüsrev Paşa kütüphanesinde bulunduğu da bir gerçektir. Ayrıca 1831-32 tarihli olarak "*Nuhbetü't-talim*" başlığı altında "*Tabur Talimi* ve *Alay Talimi*" adlı talimnamelerde bulunmaktadır. "*Metinler Üzerine*" alt başlığı ile Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Hüsrev Paşa Koleksiyonu'ndaki talimnamelerden yapılmış bir seçimin sadeleştirilmiş transkripsiyonu hakkında bilgi

verilmiştir. Hüsrev Paşa siyasi otoritesinin üstün olması için tüm emeğini vermiş olması yanında Batı tarzı askeri literatürün ülkeye getirilmesinde ve tercümelelerinin eğitimlerde kullanılmasını sağlamada önemli bir rol oynadığını anlatmaktadır. Hüsrev Paşa'nın yaptırdığı tercümelelerin hepsi matbu değildir. Bunların bazıları el hattı ile yazılmış yazma eserlerdir. Bu yazmaların içinden “*Bölük Talimi, Tabur Talimi, Avcı Talimi*” ve “*Bir Kolordunun Tertibi*” isimli yazmalar üzerinde çalışılmış ve bunlar yayınlanmıştır. Yapılan tespite göre bu yazmalar hazırlandığında Hüsrev Paşa'ya verilmiş taslak tercümele olduğu hükmedilmiştir. “*Alay Talimi*” adlı eser ise tüm işlemleri bitip matbu olarak neşredilmiştir. Bunlardan “*Bir Kolordunun Tertibi*” isimli eser Hüsrev Paşa'nın Halil adlı kölesi tarafından yapıldığı belirtilmektedir. Bu eserlerden henüz taslak olduğu düşünülen “*Tabur Talimi*” ve “*Avcı Talimi*” adlı eserlerin tamamlayıcı olması ve görsel bilginin de olması için eserin sonuna şekiller de eklenmiş olduğu söylenmektedir. “*Bölük Talimi*” ve “*Bir Kolordunun Tertibi*” adlı eserlerde ise şekiller hakkında eser içinden herhangi bir referans göndermesi bulunmadığı da belirtilmektedir. Bu alt başlıkta her eser hakkında ayrıntılı içerik bilgisi verilmiştir. Böylece neşredilen bu beş eserin amaçları da belirtilmiştir. Kullanılan transkripsiyonda nasıl yöntemler kullanıldığı ve yazmalar içerisinde bulunan renkli yazıların ne anlama gelerek kullanıldığı düşünülmüş ve o düşüncelerle eserlerin neşrinin yapılmış olduğu anlatılmaktadır. Buna bir örnek vermek gerekirse “çekilür” olarak okunan bir kelime bu yayınlamada “çekilir” veya “yanaştırmak” olarak yazılmış olan kelimenin “yanaştırmak” olarak sadeleştirilmesi gösterilebilir. Bundan başka metnin yazımında kırmızı mürekkepli metinlerin de olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan başlık olarak kullanılanlar başlık ve metin içindekiler de sadeleştirilen metinde *eğimli (italik)* olarak dizilmiş olduğu söylenmektedir.

“*Metinler*” adlı son bölümde ise her beş eser sadeleştirilerek yazılmıştır. Her eserin orijinal varak numaraları köşeli parantez içerisinde yazılmıştır. Konu başlıkları **koyu (bold)** olarak yazılmıştır. Arada *eğimli (italik)* yazılmış metinler ise önemli ara başlıklar veya terimler gibi düşünülebilir. Sadeleştirilen metinler mümkün olduğunca günümüz Türkçesi kullanılarak yazılmıştır. En üst birlik olan “*Bir Kolordunun Tertibi*” adlı eser ile başlayan transkripsiyonda kolordu düzeni ile ilgili bilgiler verilmektedir. “*Bölük Talimi*” adlı bölümde ise bir bölük nasıl yönetilir ile ilgili talim emirleri ayrıntılı olarak verilmektedir. “*Tabur Talimi*” adlı bölümde ise tabur yönetimi ve talim emirleri ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bundan başka bu bölüm içerisinde eşkal ve resim adı altında göndermeler bulunmaktadır. “*Alay Talimi*” adlı bölümde ise alayın yönetimi ve talimi ayrıntılı olarak anlatılmıştır. “*Avcı Talimi*” adlı bölümde ise bir avcı askerine yaptırılması gereken talim anlatılmaktadır. Aynı zamanda bu eserde de eşkal ve resim ile görsel destekleme de göndermelerle eklenmiş olduğu yazılmıştır.

“*Kaynakça*” ile eserin sonunda kullanılmış olan eserlerin künyeleri belli ana başlıklar altında alfabetik olarak sıralanmıştır.

“*Dizin*” ile seçilmiş kelimelerin eser içerisindeki önemli olan şahıs isimleri ve askeri terimlerin dizin çalışması yapılmıştır.

Eserimizin en sonunda “*Ekler*” bölümü bulunmaktadır. Bu bölümde ise içerikte transkripsiyonu yapılmış olan eserler ait görüntülerden örnekler ile yazmaların varak resimlerinden örnekler bulunmaktadır.

Müellifimiz Mehmet Mert Sunar bu “*Arş İleri*” adlı eserinde Osmanlı zamanında askeri yenileşmenin ve modernleşmenin başlangıç dönemlerinde askeri eğitimin de belli esaslar dahilinde yapıldığını kanıtlamaktadır. Seçilmiş olan eserler en alt birlikten en üst birliğe kadar tüm birliklerin ihtiyacı olan talim esaslarından yapılmış seçmelerdir. Eser sonucunda verilmiş olan görseller seçme olduklarından az olduğu görülmektedir. Bu çalışma yapılırken Hüsrev Paşa'nın Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki bölümünde bulunan, yaptırdığı tüm askeri eğitim tercüme çalışmaları katalog halinde eserin sonuna eklenmesi çalışmanın daha verimli olması açısından uygun olabilirdi. Bu çalışmalar askeri eğitimin ve yönetiminin bugünkü modern hale gelmesinde nasıl bir yol izlendiğini de kanıtlamaktadır. Tanıtımını yaptığımız eserimiz bu konuda örnek bir eser olarak düşünülebilir.